

11. Знаменский Г.Л. Совершенствование хозяйственного законодательства: цель и средства. Київ. Наук. думка. 1980. 183 с.

12. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 9. Ст. 79.

13. Концепция модернизации хозяйственного законодательства на базе Хозяйственного кодекса Украины (проект). *Економіка та право*. 2006. № 2. С. 5–16.

14. Методические рекомендации по применению «пакетного» принципа подготовки и принятия (издания) проектов нормативных правовых актов. Приказ от 10.08.2006 № 33 директора Национального центра законопроектной деятельности при Президенте Республики Беларусь. URL: <http://center.gov.by/normotvorcheskaya-deyatelnost/podgotovka-proektov-normativny-h-pra/metodicheskoe-rukovodstvo-podgotovko/>

А.А. Бутирський,
д-р юрид. наук, доцент,
суддя Господарського суду
Чернівецької області, м. Чернівці

ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУТУ БАНКРУТСТВА ДЛЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Економіка країни є складним механізмом, який повинен бути побудований таким чином, щоб усі його складові діяли злагоджено і доповнювали одна одну. Одним з таких механізмів є інститут банкрутства, який є неодмінним атрибутом ринкової економіки, і без якого неможливо уявити сучасне законодавство. В.К. Мамутов справедливо відзначав, що законодавча конструкція забезпечення економіки формує каркас загальної системи правового забезпечення, об'єднуючи, власне, не тільки законодавство, але і правозастосовну діяльність, систему забезпечення реалізації законодавства – організацію правової роботи в народному господарстві та правоохоронну діяльність [1, с. 61].

Значення інституту банкрутства, ступінь його впливу на економіку неможливо охарактеризувати «одним словом», оскільки банкрутство – це складний процес, складові якого видозмінюються. Це зумовлено тим, що господарське життя постійно ускладнюється з виникненням нових інститутів, економіка країни є залежною від світових тенденцій, а інститут банкрутства саме і покликаний знаходити баланс між задоволенням вимог кредиторів і відновленням платоспроможності боржника.

Держава не може стояти осторонь процесів, що відбуваються у господарському житті країни, і повинна оперативним чином реагувати на всі процеси, що відбуваються в економічному житті країни. В.К. Мамутов вказував на

існування так званої «регулюючої руки держави» (на противагу «регулюючій руці ринку»), щоб ці «перекоси» вирівнювати, точково виправляти проблемні ситуації за допомогою спеціальних інструментів правового регулювання. Для цього, наприклад, наука господарського права пропонує багатий арсенал засобів: від планування та захисту конкуренції, до комплексного розвитку територій з урахуванням їх соціально-економічної специфіки в умовах децентралізації [2, с. 9]. Одним з таких засобів виступає також інститут банкрутства, який часто виступає «санітаром» економіки, усуваючи з обороту суб'єктів підприємницької діяльності, що діють неефективно.

Значення інституту банкрутства для економіки України обумовлено межами Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон про банкрутство). Показовим у цьому випадку є запровадження інституту досудової санації, який з'явився лише у 2013 р., і до цього не використовувався. Значення інституту банкрутства пов'язано з його цілями. Єдиної точки зору щодо цілей інституту банкрутства не існує. Так, Л. Масленнікова та Д. Залісна вважають, що основними цілями інституту неспроможності (банкрутства) є: співрозмірне задоволення вимог кредиторів та відновлення платоспроможності боржників [3, с. 455]. Однак таке визначення цілей інституту банкрутства є спрощеним, оскільки розглядається виключно з позицій законодавства про банкрутство. На нашу думку, інститут банкрутства має на меті, перш за все, вирішення господарського спору, який виник між кредитором (кредиторами) та боржником.

Значення інституту банкрутства найбільш повно проявляється через його функції, під якими слід розуміти напрями його дії, той результат, що настає у результаті застосування інституту банкрутства.

Такі поняття як «задоволення вимог кредиторів», «відновлення платоспроможності боржника» пронизують усі відносини банкрутства, через що вказані поняття всіляко використовуються при визначенні цілей та завдань Закону про банкрутство, принципів та функцій банкрутства тощо. Зокрема, до принципів, на яких повинно будуватись правове регулювання відносин неспроможності в Україні, Б.М. Поляков, серед іншого, відносить збереження господарюючого суб'єкта за можливості відновлення його платоспроможності та ліквідацію майна боржника при неможливості збереження підприємства з метою справедливого та організованого погашення вимог кредиторів [4, с. 57]. Використання вказаних понять до певної міри є виправданим, тому що навіть у преамбулі Закону про банкрутство вказано, що цей Закон встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури з метою повного або часткового задоволення вимог кредиторів.

Функції інституту банкрутства, у зв'язку з їх значною кількістю, доцільно поділяти на основні та другорядні. До основних функцій слід віднести: вирішення господарських спорів; справедливе задоволення вимог

кредиторів; відновлення платоспроможності боржника; запобігання банкрутству. У свою чергу, до другорядних функцій інституту банкрутства необхідно віднести: охоронну, соціальну, інформаційну, виховну тощо. У межах даного дослідження детально зупинимось саме на основних функціях інституту банкрутства.

Поняття «вирішення спорів» використовується у широкому та вузькому розумінні. У широкому значенні вирішення спорів означає урегулювання протиріч між сторонами у будь-якій формі, а у вузькому розумінні під даним поняттям розуміють вирішення спорів як метод розв'язання конфлікту між сторонами у судовому порядку. При цьому у судовому порядку господарські спори вирішуються як державними судами, так і судами, які обирають самі сторони (до останніх належать третейські суди).

Вважається, що у справі про банкрутство суд не вирішує спір по суті, а лише здійснює нагляд за дотриманням закону у такій справі та здійснює технічні дії, які сприяють ходу справи про банкрутство (введення процедури, призначення арбітражного керуючого тощо). Однак справи про банкрутство також виникають з господарських відносин. Слід погодитись з Б.М. Поляковим, який вказує, що відносини неспроможності за своєю природою належать до господарських відносин. Так само як і господарські, за характером відносин, що регулюються, вони поділяються на майнові та організаційні, а за суб'єктним складом – на горизонтальні та вертикальні [5, с. 100].

З приводу справ про банкрутство слід зауважити, що хоча така справа і порушується за безспірними вимогами кредитора (за наявності рішення суду), але це є лише необхідна процесуальна умова порушення провадження у справі. Насправді між сторонами існує спір, і цей спір є господарським (наприклад, невиконання боржником зобов'язання щодо оплати отриманого товару). І не дарма законодавець у ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачив, що до складу грошових зобов'язань боржника не включаються зобов'язання, які виникли внаслідок заподіяння шкоди життю і здоров'ю громадян, зобов'язання перед засновниками (учасниками) боржника-юридичної особи, що виникли з такої участі. Одночасно, у межах справи про банкрутство розглядаються інші справи, пов'язані з діяльністю банкрута (визнання недійними угод боржника) і в яких існує спір про право [6, с. 42].

Справедливе задоволення вимог кредиторів – це те, заради чого останні ініціюють справу про банкрутство. Діючий Закон про банкрутство побудований таким чином, що процедура банкрутства є продовженням виконавчого провадження, тобто останнім шансом для кредиторів отримати задоволення своїх вимог. Справедливість задоволення вимог кредиторів забезпечується існуванням черговості задоволення вимог кредиторів, що дозволяє погашати у перші черг соціально важливі вимоги.

Відновленню платоспроможності боржника у процедурі банкрутства приділено достатньо уваги, що зумовлено намаганням законодавця зберегти суб'єкта господарювання. Разом з тим, практика застосування Закону про банкрутство свідчить про низьку ефективність реабілітаційних процедур, і, як наслідок, більшість справ про банкрутство закінчуються ліквідацією. Це вимагає оновлення законодавства про банкрутство, із зміною правової регламентації процедури санації, можливо, – із збільшенням прав та гарантій інвестора у справі про банкрутство, який на сьогодні є одним із самих незахищених учасників справи про банкрутство. У зв'язку з цим слушною також є позиція авторів підручника «Господарське право» за редакцією академіка В.К. Мамутова, що в плані санації за участю інвесторів в обов'язковому порядку повинні бути передбачені умови участі інвесторів в повному або частковому задоволенні вимог кредиторів, в тому числі шляхом переводу боргу (частини боргу) на інвестора, строк та черговість виплати інвестором боргу кредиторам та умови відповідальності інвестора за невиконання отриманих за планом санації зобов'язань [7, с. 545].

Надзвичайно важливою функцією інституту банкрутства є запобігання його виникненню, оскільки значно простіше попередити явисьє, ніж потім долати його негативні явища. Показовою у цьому сенсі є думка І.Г. Побірченка, який відносно господарських спорів вказував, що у нових умовах господарювання упорядкування системи вирішення господарських спорів є особливо актуальним, оскільки ця система повинна не тільки гарантувати захист господарських підприємств, установ та організацій, але й сприяти запобіганню суб'єктивних причин виникнення таких спорів [8, с. 495].

Підсумовуючи наведене, вважаємо, що інститут банкрутства є одним із засобів регулювання економіки, який часто виступає «санітаром» останньої, усуваючи з обороту суб'єктів підприємницької діяльності, що діють неефективно. Значення інституту банкрутства найбільш повно проявляється через його функції, під якими слід розуміти напрями його дії, той результат, що настає у результаті застосування інституту банкрутства. Функції інституту банкрутства, у зв'язку з їх значною кількістю, доцільно поділяти на основні та другорядні. До основних функцій слід віднести: вирішення господарських спорів; справедливе задоволення вимог кредиторів; відновлення платоспроможності боржника; запобігання банкрутству. У свою чергу, до другорядних функцій інституту банкрутства необхідно віднести: охоронну, соціальну, інформаційну, виховну тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мамутов В.К. Удосконалення системи правового забезпечення економіки в Україні. *Економіка України*. 2013. № 2 (615). С. 60–66.
2. Мамутов В.К. Заинтересованность и самоусиление. *Економіка та право*. 2017. № 3 (48). С. 3–15.

3. Масленникова Л.В., Залесная Д.С. Цели и задачи института несостоятельности (банкротства): сравнительная характеристика российского и зарубежного законодательства. *Молодой ученый*. 2016. № 29 (133). С. 453–455.

4. Поляков Б.М. Право несостоятельности (банкротства) в Украине. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 440 с.

5. Поляков Б.М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні: підручн. для студ. вищ. навч. закл. К.: ІнЮре, 2011. 560 с.

6. Бутирський А.А. Вирішення господарських спорів в Україні та країнах Східної Європи: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака. Київ, 2015. 473 с.

7. Хозяйственное право. Под ред. В.К. Мамутова. К.: Юринком, 2002. 897 с.

8. Побирченко И.Г. Хозяйственные споры и формы их разрешения. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Побирченко И. Г. Вибране. К.: Освіта України, 2013. 544 с.

Б.В. Деревянко,

д-р юрид. наук, проф.,

проф. кафедри господарсько-правових дисциплін,

Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг

ВПЛИВ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ АКАДЕМІКА В.К. МАМУТОВА НА СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Наукову спадщину В.К. Мамутова та її вплив на розвиток правової науки взагалі та науки господарського права зокрема в Україні й інших пострадянських державах неможливо переоцінити. Його праці аналізує кожен дослідник відносин, пов'язаних із державним регулюванням та ринковим саморегулюванням економіки.

В.К. Мамутов народився 30.01.1928 у м. Одесі. А його життя було тісно пов'язано із діяльністю Уральської та Донецької шкіл господарського права, формування яких припало на рубіж 1950-х – 1960-х рр., коли після смерті Й.В. Сталіна та «Хрущівської відлиги» було знято заборону на проведення наукових досліджень з господарського права.

Роботи В.К. Мамутова завжди відрізнялися логічністю і послідовністю, а також глибиною думок та простим, але напрочуд якісним підбором аргументів. Ще у 1960-х р. В.К. Мамутов досліджував особливості господарської компетенції державних органів, в межах якої ними здійснювався пошук відповідей на складні виклики в економіці [1]; проводив порівняльний аналіз понять «компетенція» та «правоздатність» державних господарських органів [2], завдяки чому термін «компетенція» крім